

स. ग्रं. सं. टाणे
विषय आव्य
सं. नं. १००२७.

सं. नं. १००२७

कडु.

(मुलांकरितां)

विषय	आव्य
सग्रहालय क्रमांक	१००२७

सं. १००२७

स. ग्रं. सं. टाणे

लेखक

श्री. श्री. डा. डे

पुस्तकाचे नांव

१००२७: पु. आव्य १००२७

सं. नं.

१००२७

उपदेशपर पुस्तकें.

प्रत्येकाची किंमत ८-॥ ट. ह. ६ प्रतीपर्यंत ८०
बोधशतक—(आवृत्ति दुसरी) “हें पुस्तक प्रत्ये
लानें वाचल्याशिवाय व आंतील बोधपर कविता पाठ
राहूं नये अशी आमची त्यांना शिफारस आहे.”

संगीतसुधा—(आवृत्ति दुसरी) “यांतील कवि
सोपी व मनावर ठसा उमटण्याजोगी साधली आहे.”
सुबो

उपदेशमाला—(आवृत्ति चौथी) “लॉंडे यांचा
त्यांच्या पूर्वीच्या प्रयत्नांप्रमाणेंच चांगला साधला अ
विविधज्ञ.

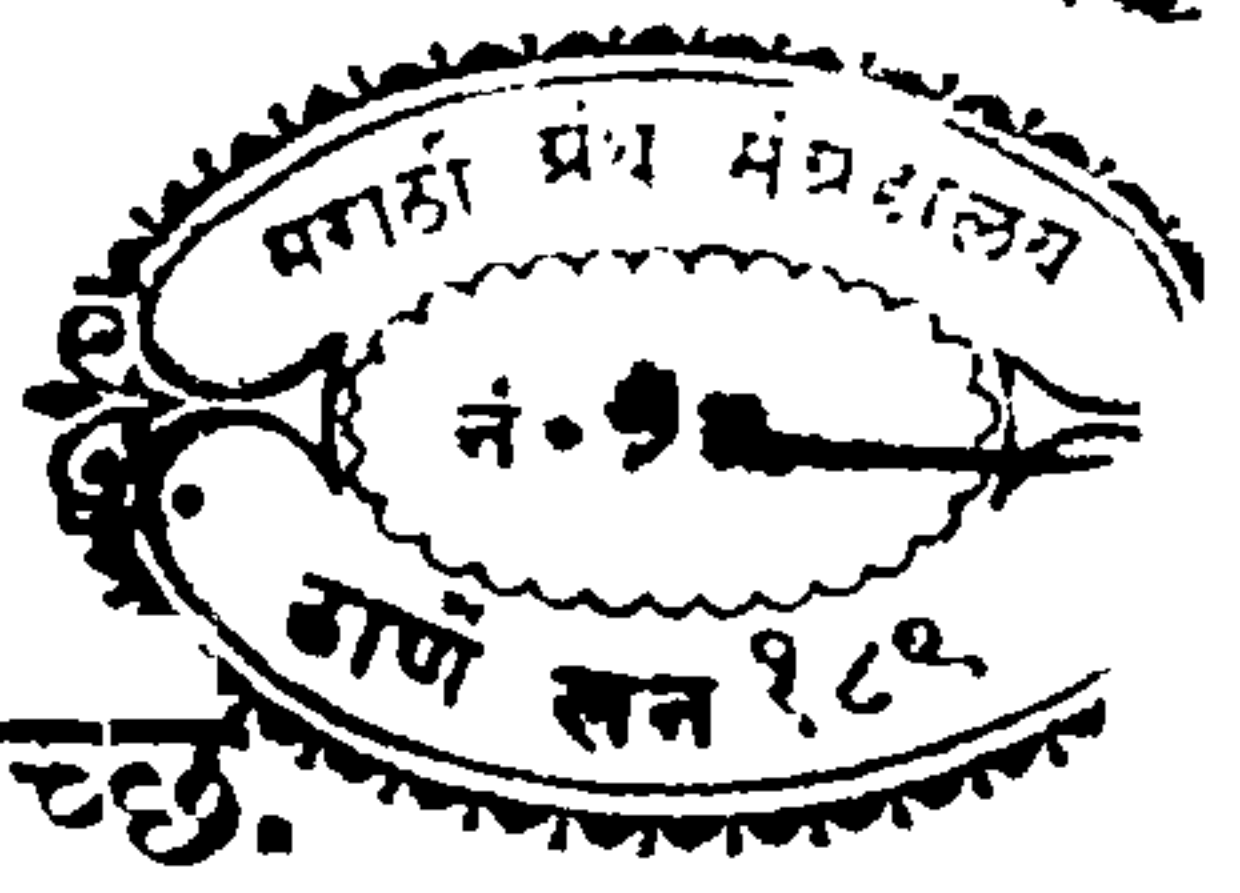
ऐतिहासिक संगीत—“कविता सुबोध, सोपी व
तीनें केलेली आहे.”

बोधामृत—“पद्यें सुरस, आणि बोध फार चांग
मुलांनीं अवश्य वाचावें”

बोधसुधा—“मुलांना कवितेंत उपदेश केला
गला व सुबोध आहे.”

बोधसुधा—“लहान मुलांम शिकविण्यास नीतिपर कविता
चांगल्या मोण्या आहेत.”

क्याय
२५

पुष्पगुच्छ.

(मुलांकरितां)

हे पुस्तक,

मोरो गणेश लोंढे.

कल्याण येथील मराठी शाळेंतील
उपशिक्षक यांनीं रचिलें.

आवृत्ति पहिली १,००० प्रति.

मुंबईत,

“निर्णयसागर” छापखान्यांत छापिलें.

१९६६.

किंमत दीड आणा.

(सर्व हक पुस्तककर्त्यानें राखिले आहेत.)

काय

५२२७

पुष्पगुच्छ.

(मुलांकरितां)

आनंद.

झाडें किती हीं रुजलीं नवीन
झालें पहा हें हिरवेंच रान ।
आली नवश्री सगळ्या वनाला
अपार आनंद त्यास जाला ॥ १ ॥

हारांपरी निर्झरे वाहताती
छत्रे वरी पादप शोभताती ।
आनंदले हे नगराज चित्तीं
मोदें^१ वनश्रीप्रति पाहताती ॥ २ ॥

ओढा तसा धांवतसे सुखानें
भरूनियां स्वच्छ अशा जलानें ।

आनंदुनी काय कड्यावरून
मारी उडी तो लवणांत जाण ॥ ३ ॥

आनंद झाला बहु मारुतीतें
तेणें धरी मंद अशा गतीतें ।

वेगें तंरूला न करी अपार्य
रंमे वनश्रीस बघून काय ॥ ४ ॥

१ नवीन शोभा. २ झरे. ३ झाडें. ४ पर्वत. ५ आनंदानें.
६ वाच्याला. ७ झाडांना. ८ इजा. ९ आनंद पावला.

आनंद झाला बहु भास्कराला
 सृष्टीस आलिंगन द्यावयाला ।
 इच्छूनियां तो पसरी करांला
 तेणें नवश्री अवध्या वनाला ॥ ९ ॥

आनंदुनी अंबर सर्व गेलें
 चोहीकडे निर्मलें फार झालें ।
 वाटे कैरी सृष्टिनिरीक्षणार्ते
 तटस्थ होऊन मनामधीं तें ॥ ६ ॥

आनंदली फार मनांत भूमी
 पाहूनियां हें वर छत्र नामी ।
 आलें तिला वैभव जें अपूर्व
 दावी जनां घेउन दीर्घ पूर्व ॥ ७ ॥

वाढे तृणाचा कुरणांत भार
 तेणें तया मोद रंगे अपार ।

पाचूपरी रंग तयास आला
 वाहे पशूलांगि चरावयाला ! ॥ ८ ॥

गाई म्हशी या चरतात आंत
 आनंद मोठा धरुनी मनांत ।
 यथेच्छ खाती हिरव्या तृणाला
 पिती पहा निर्झरिंच्या जलाला ॥ ९ ॥

वघून मायेप्रति वांसरें हीं

१ किरणांला. २ आकाश. ३ स्वच्छ. ४ सृष्टीकडे बारीक दृष्टीनें
 पहात आहे. ५ आश्चर्ययुक्त. ६ दिवा. ७ पूर्वदिशा. ८ वाटला.
 ९ गवताला. १० पाण्याला.

मधून वेगें पाहीं ।

प्याया मुखानें धरिती स्तनांलां
आनंद त्यांच्या मनिं फार जाला ॥ १० ॥

मेघोदकें स्वच्छ अपोप जाले
जणूं तयांना नवें रंग आले ।
ते पंख पक्षी हलवून जाती
नभोंमधीं मोद धरून चिर्ती ॥ ११ ॥

तुडुंब जाल्या सरिता जलानें
भरून, वाहे जल दो^६ थंडीनें ।
आनंदुनी अंतरिं धांव घेती
त्या सगरालागिं मिळून जाती ॥ १२ ॥

शेतांत धान्यें बहु वृद्धि घेती
आनंदले शेतकरी स्वंचिर्ती ।

आलें श्रमाचें फळ आज हातीं
ऐसें मनीं ते निज मानिताती ॥ १३ ॥

होतां^{१२} महीच्या वरती सुवृष्टी
आनंदली हे सगळीच सृष्टी ।

आलें तिला सुंदर चांग^३ रूप
पाहून कोणा न^४ वरी^४ हरूप ॥ १४ ॥

आनंद जो दे असला जगाला
आनंद देऊन वरी सुखाला ।

१ पावसाच्या पाण्यानें. २ सहज. ३ नत्रे. ४ आकाशांत.
५ नद्या. ६ दोन्ही. ७ वाजूनें कांठानें. ८ मनांत. ९ वाढ. १०
आपल्या मनांत. ११ पृथ्वीच्या १२ चांगला पाऊस पडल्यावर.
१३ चांगलें. १४ येत नाही. १५ उमेद. १६ घेतो.

आनंदसंज्ञांत निवास ज्याला
गा अंतरी त्या परमेश्वराला ॥ १९ ॥

वेळ.

पळे पळ जेव्हा पहा निघुन चांग गेली घडी
घडी पळतसे दुज्जी बघुन तास मारी दडी !
न तास उरतां असे दिवस चालला हा पहा
निशा जवळ पातली सतत काळ-जाई अहा ॥ १ ॥
असे दिवस लोटतां निघुन मास ही जातसे
सरे ऋतु हि मांगुनी सकल वर्ष जाई असे ।
कुमारपण संपुनी तरुणता सुखा देतसे
मनुष्य जरुंत्व तों वरुन चालता होतसे ॥ २ ॥
नका पळ हि वालवूं फुकट बालकांनो तुझीं
करा सतत उद्यमा तरि न होय कांहीं कमी ।
सुविद्ये बरवे जर्गी मिरवुनी यशातें वरा
विशुद्ध मनि आपल्या सतत ईश्वरातें स्मरा ॥ ३ ॥
कुमारपण तों करा न लिहिणें तुझां ये पुढें
मिळेल धन मानही मुख न होय कीं बाँपुडें ।
कराल न जरी असें तरि तुझां वरी आपुंदा
पशूसम तुझां मले समजतील चित्तीं^६ सदा ॥ ४ ॥
उमेद धरुनी करा सतत यत्न कामास ये
पळा न दवडा वृथां गत फिरून मार्गें नये ।

१ आनंदरूप घरांत. २ राहणें. ३ वेगानें. ४. दुसरी. ५ रात्र.
६ आली. ७ गेल्यावर. ८ महिना. ९ दोन महिने. १० म्हातारपण.
११ उद्योगाला. १२ विद्वान. १३ पवित्र. १४ दीन-केविलवाणें
१५ गरीबी. १६ मनांत. १७ फुकट. १८ गेलेला (वेळ).

तरी सफल जन्मं हा सुजन बोलताती भला
पुसे न बुध ज्या कधीं तरि कशास तो जन्मला ॥९॥

ईश्वर.

सांगे खगौला घरटे कराया
घालावया लोंकर उत्र याया ।
मऊ तृणा घालुनियां विणाया
ऐशीकरी त्यावर कोण माया ॥ १ ॥

माशीस सांगे बरवें उडाया
पाहूनियां गोड फुलांत जाया ।
कष्टून भारी मध सांठवाया
ऐशी करी तीवर कोण माया ॥ २ ॥

मुंगीस सांगे सैदनें कराया
दावीतसे मार्ग फटींत जाया ।
कष्टून धान्यास गृहीं भराया
ऐशी करी तीवर कोण माया ॥ ३ ॥

दे पांखरां पंख उडावयास
सोई जशा योग्य करावयास ।
चातुर्य त्यांच्या पुरतेच देतो
रक्षून सर्वां सुख कोण दे तो ॥ ४ ॥

तो देव जाणा मनिं बालकांनो
गावें तया नित्य तुह्मांस मानो ।
वैरील कीं संकट सर्वकाळ
प्रेमें तुह्मां रक्षिल तो कृपाळ ॥ ५ ॥

तारा.

चमक चमक ताच्या धाकट्या पूर्ण थारें
बघुन तुज मनाला माझिया सौख्य मोठें ।
गर्गनि हिरकणीच्या सारखा वाटतोसी
नकळुन अससी तूं कोण हें मोद देसी ॥ १ ॥

दिनमाणि बहु तेजें युक्त अस्तास जायें
नभें अतुल तमानें सर्व ही व्यंग्य होयें ।
उबड करिसि तेव्हां अल्प कांतीस साच
चमक चमक संपे रात्र तों तूं असाच ॥ २ ॥

गर्गनं करितसे जो पांथ काळोख होतां
तुजसि बहुत मानी मार्ग तूं दाखवीतां ।
जरि न चमकसी तूं अल्प तेजें स्वकीय
न कळुन पथें त्यातें फार वा त्रास होय ॥ ३ ॥

चक्रचकित तुझी ही थोडकी लाल कांती
पथिकर्जनसमूहा दाखविते वाट रातीं ।
जरि मज न कळे वा कोण आहेस तूं हें
चमक चमक ताच्या धाकट्या मोद लोहें ॥ ४ ॥

बघुन चमक होतें साह्य त्या नाविकाली
निज तरणिस हंकी इच्छिलेल्या दिशेला ।

१ आकाशांत. २ सूर्य. ३ मावळतो. ४ आकाश. ५ फार. ६. काळोखानें. ७ भरून जातें. ८ थोड्या. ९ तेजाला. १० जातो. ११ प्रवासी. १२ रस्ता. १३ प्रवाशांच्या मेळ्याला. १४ दाखविते. १५ पाव. १६ नावाळ्याला. १७ नौकेला.

दिवसभर तयाला सूर्य दे साह्य रातीं
तव चमक पथाला चांगल्या दाखवीती ॥ १ ॥

आंधळा मुलगा.

असे कसा तो रविचा प्रकाश
मला न ठाऊक तदीय लेश ।
दे कोणत्या दृष्टि तरी सुखातें
कथा तुम्ही हें मज आंधळ्यातें ॥ १ ॥

ज्या पाहतां वस्तु नवीन पाहीं
त्या वानितां फार तुम्ही सदाही ।

हातांत घेतां कळतात मातें
परी न तद्रूप कळे मनातें ॥ २ ॥

किती रवीचा खुलतो प्रकाश
हें बोलती लोक, परी न यास ।

मुळीं कळे तो रवि कीं प्रकाश
तत्ताप माझ्या कळतो तनूस ॥ ३ ॥

कैसी करी रात्र कसा दिनास
करीतसे हें न कळे मनास ।

समान वाटे दिनरात्र मातें
कथा कुणीं अंतर आंधळ्यातें ! ॥ ४ ॥

जन्मांध हा दुःख कितीक यातें
ईशें^१ न द्यावी स्थिति हे कुणातें ।

१ नजर. २ वर्णन करितां. ३ मला. ४ त्यांचें स्वरूप. ५ त्यापासून होणारा ताप. ६ शरीराला. ७ दिवसाला. ८ जन्मापासून आंधळा. ९ देवानें.

जसून सारें जग यास नाही
 जें बोलती लोक कळे मला ही ॥ ९ ॥
 उपाय यांलागिं नसे कुणाचा
 ही ऐकतो मी तुमचीच वाचा ।
 दृक्सौख्य मातें न मिळे जरी तें
 मी दुःख देऊं तरि कां मनातें ॥ ६ ॥
 देईल जी दुःख मदीयें चित्ता
 आतांच मी ती विसरेन वार्ता ।
 जरी असें केवळ आंधळा मी
 गणीन मी सौख्य गुतून कामीं ॥ ७ ॥
 करीतसें कीं दिन आपला मी
 करीं तशी रात्र मदीय नामी ।
 मी शक्त माझा दिन वाढवाया
 किंवा असें शक्त उणां कराया ! ॥ ८ ॥
 रावेन कामीं जरि मी सदाही
 होईल माझा दिन सर्व पाहीं ।
 लोटीन खेळामधिं आळसांत
 जो वेळ ती मात्र मदीय रात ॥ ९ ॥
 करून ऐसा सुविचार काळ
 लोटीन मी शार्त मनें कृपाळ ।
 देईल तेणें मजलागिं हात
 उणें न कांहीं मजला जगांत ॥ १० ॥

१ वाणी. २ दृष्टीचें सुख ३ माझ्या. ४ गोष्ट. ५ मानीन. ६. स-
 मर्थ. ७ कमी. ८ स्थिर. ९ मनानें. १० दयाळू ईश्वर.

कोकिल.

बहुत मधुर ऐशा काढिशी तूं रवाला
 परिसुनि बहु लागे नाद माझ्या मनाला ।
 टकमक बघतों मी कोठ कांहीं दिसेना
 मधुर कुठुन येई शब्द हेही कळेना ॥ १ ॥
 तरुंवर दिससी ना पर्वती ही न पाहीं
 अवनितेल रिकामा कल्पना होत नाही ।
 झुडुप हलत नाही थोर आश्चर्य आहे
 खंग न मजसि वाटे शब्द हा धांवताहे ॥ २ ॥
 जवळ रव निघावा तोंच तो लांब जावा
 परिसुनि मग कां हा जीव ना गोंधळावा ।
 अवनितुनि निघे हा कीं दरींतून येई
 समजत मज नाही कीं नभों जन्म घेई ! ॥ ३ ॥
 फिरुन फिरुन येई शब्द ऐकावयाला
 बहुत रिझवितो तो माझिया वा मनाला ।
 जलद जलद चालें रूप पाहावयासी
 त्वरित पळुन तूही फार तों दूर जासी ॥ ४ ॥
 बघुन परि तुला मी पावलों फार तोष
 लवकर पळसी तूं कोकिला हा न दोष ।
 बसुन परि कुठें ही गोड वाणीस काढीं
 परिसुनि रव माझे चित्त घेईल गोडी ॥ ५ ॥

१ गोड. २ शब्दाला. ३ ऐकून. ४ झाडावर. ५ पृथ्वीचा पृष्ठ-
भाग. ६. पक्षी. ७ पृथ्वींतून. ८ आकाशांत. ९ आनंद देतो.

हरितं बहुत ऐसे शोभती पंख ज्याला
सुबकं अमल चंचू लाजवी पोंवळ्याला ।

मधुर वदनं शब्दां तोषवी मानवांला
धरुन जन अशाही कोंडिती कीं शुकांला ॥ ६ ॥

ह्मणवुन तुजलागीं धाक वाटे जनांचा
पळुन करिसि वाटे आसैरा काननींचा ।
परि न समंचि मानीं कोकिळा सर्व लोक
धरुन तुजसिं द्याया इच्छितों मी न शोर्क ॥ ७ ॥

तरुंवर सुफलांनीं युक्त झाले कितीक
कुसुंमित दिसताती हे किती येथ देख ।
झुळ झुळ झुळ आहे मंद वाहात वांत
निज किलविल शब्दें पांखरें बोलतात ॥ ८ ॥

सुरुचिर वनशोभा सोडुनी पिंजऱ्यांत
रुचि^{१४} न तव मनाला राहणें दे निवांत^{१५} ।
मर्म मन न कधीं वा इच्छितें जें अनिष्ट^{१६}
तुज बहु गमतें तें हो स्वचित्तांत तुष्टं ॥ ९ ॥
परि न सकळ माझ्यासारखे लोक पाहें
ह्मणवुन पिकरींया दूर तूं दूर राहें ! ।

१ हिरवे. २ चांगली. ३ स्वच्छ. ४ पोपटाला. ५ आश्रय. ६
रानाचा. ७ सारखे. ८ दुःख. ९ मोठालीं झाडें. १० फुललेलीं. ११
वारा. १२ अत्यंत सुंदर. १३ रानांतली शोभा. १४ गोडी. १५ स्व-
स्थ. १६ माझे. १७ न आवडणारें. १८ आपल्या मनांत. १९ सुखी.
२० हे कोकिळा.

बसुन वरि तरूच्या गोड वाणी वदे तूं
पुरविंन मनिंचा मी येथ येऊन हेतू ! ॥ १० ॥

पश्चात्ताप.

जो घालवी वाळपणांत वेळ
करूनियां व्यर्थ उगाच खेळ ।
होई त्यालागिं अपार ताप
तारुण्य येतां मग तो अपाप ! ॥ १ ॥
केली न विद्या न दिली परीक्षा
मिळे न उद्योग रुंचे न भिक्षा ।
स्वतंत्र उद्योग करावयाला
असे मुळीं ज्ञान न अल्प त्याला ॥ २ ॥
ह्मणे उगे मी बहु खेळ केले
वृथा कुमारेत्व लयासि नेले ।
विद्या कधीं मी अगदीं न केली
तेणें मला दुर्गति हे मिळाली ॥ ३ ॥
निर्वाह होईल कसा मदीय
लागेल कैसी मजलागिं सोय ।
दावील कोणी जरि वाट चांग
फेडीन त्याचे उपकार सांग ॥ ४ ॥
येती जरी मी शिकतोच आतां
विद्या, परी दुर्लभ हे सुवाता ।

१ फार. २ दुःख. ३ सहज. ४ आवडत नाहीं. ५ थोडे. ६ फु-
कट. ७ वाळपण. ८ फुकट घालवले. ९ वाईट स्थिति. १० सगळे.
११ कठीण. १२. चांगली गोष्ट.

गेली घडी ते न फिरून येते
हैं तत्त्व तेव्हां कळलें न मातें ॥ ५ ॥

तारुण्य जो योग्यपथें नें वेंची^३
ऐसी गती होय पुढें तयाची ।
वृद्धत्व येतां बहु दीन होय
शोकीं पडे काय तया उपाय ! ॥ ६ ॥

जरी बहू मी धर्म जोडियेलें
लागून नादीं बहु खर्च केलें ।
आतां नसे कीं कवडीहि खाया
गेलों वृथा मी उपजून वांर्यां ! ॥ ७ ॥

केला न कांहीं उपकार हातें
आतां मला कोण सहाय होतें ।
गेलें वृथा कीं तरुणत्व माझें
पाहून हें चित्त मदीय लाजे ! ॥ ८ ॥

म्यां पाहिला धर्म अधर्म नाहीं
केलें मना जें रुचिलें सदाही ।
कधीं न देवाप्रति^१ चिंतियेलें
कृणा न दुःखांतुन सोडविलें ॥ ९ ॥

न वागलों मी नियमें कदाही
तेणें न आतां मज शक्ति राही ।

१ खरी गोष्ट. २ योग्य मार्गानें. ३ खर्चित नाहीं. ४ म्हातारपण.
५ गरीब. ६ द्रव्य. ७ मिळविलें. ८ फुकट. ९ जन्मून. १० व्यर्थ.
११ गोड वाटलें. १२ आठविलें.

राहील तारुण्य सदा असेंच
 मानून ऐसें फसलों उगाच ॥ १० ॥
 वृद्धत्व^१ मार्गांत वऱ्या न^२ वेंची^३
 जगांत निंदा बहु होय त्याची ! ।
 वाटे तयाला भय सर्वदाही
 येईल मृत्यू ह्मणवून पाहीं ॥ ११ ॥
 पापें तयाला दिसती समोर
 तीं लाविती फार मनांत घोर^४ ! ।
 सुचे न त्याला सुविचार कांहीं
 वाटे तया मी नरकास जाई ! ॥ १२ ॥
 वाटे तया व्यर्थ सुजन्म गेला
 येईल आतां यम न्यावयाला ।
 पुढें मदीया गति काय होई
 विवंचना हे हृदयास दाही ! ॥ १३ ॥
 बाल्यांत ऐसें कर कृत्य हातें
 तारुण्य येतां सुख दे मनातें ।
 मोठेपणीं तूं न करींच पाप
 वृद्धत्व तूतें न करील ताप ॥ १४ ॥
 विद्या करीं बाळपणांत सारी
 तारुण्य येतां व्यसनां निवारीं ।
 वृद्धत्व येतां भज ईश्वरातें
 वाटे तुझी भीति तरी यमातें ॥ १५ ॥

१ म्हातारपण. २ खर्चांत नाहीं. ३ दुःख. ४ परिणाम.
 ५ काळजी ६ मनाला. ७ भाजते. ८ बाळपणांत. ९ दूर कर.

जो जन्मला तो मरणार जीव
त्याची न भीती हृदयांत ठेव ।
आयुष्य वैचीं अवघें सुखानें
तूं सत्कृतीच्यामधिं आदरानें ॥ १६ ॥

कावळ्याची कुरकूर.

वाणी रसाळ न मदीय पिकासमान
तैसे शुकासम न पंख मदीय छान ! ।
चंचू नसे मजसिं किंशुकपुष्पवर्ण
केलें कशास मजला विधिनें^१ अपूर्ण ॥ १ ॥
काळेच पंख मम चंचुपुटे हि काळीं
पाहून खिन्न मनिं मी बहु अश्रुं टाळीं ।
कोठें दिसे न वैरं वर्ण दुर्जा शरीरीं
कां ईश्वरें मजसिं जन्म दिलें भिकारी ! ॥ २ ॥
जातां जनांजवळ लांब पिटाळिताती
त्यांना चुकून शिवतां वरितात खंती^२ ।
शांती गृहांत शिरतां करितात कोणी
सोसे न ही मममनाप्रति मानहानी ! ॥ ३ ॥
एकावयास झटती रव त्या पिकांचे
अत्यंत लाड करिती सैदेनीं शुकांचे ।

१ घालव. २ चांगल्या कामांत. ३ गोड. ४ पळसाच्या फुला-
सारखी लाल. ५ ब्रह्मदेवानें. ६ चोंचीचीं टोंकें. ७ दुःखी. ८ आंसवें.
९ गाळतो. (रडतो) १० चांगला. ११ दुसरा १२ दुःखी होतात.
१३ शांत (एक विधि). १४ अपमान. १५ घरांत.

त्यां ठेवितो जपुन सुंदर पिंजऱ्यांत
 खायास त्यांस अगदींच नसे दंदात ! ॥ ४ ॥
 कोणी करौवर तयांप्रति नाचवीतो
 कोणी तयांस शिकवून सुखास घेतो !
 एके कुणी सतत तत्कृत शब्द मोदें
 नाहीं असें सुख मला बहु आधि हें दे ॥ ५ ॥
 देता जरी विधि^१ मला बरव्या रवातें
 देता सुरेख असल्या अथवा वैपूतें ।
 हें सौख्य सर्व मिळतें मजला न काय ?
 कैसी करी अवकृपा जगंदीश हाय ! ॥ ६ ॥
 ऐकून कार्कटत हीं कुरकूर ऐसी
 बोले तयास शुक पंजरिं वास ज्यासी ।
 केला विचार न तुंवां मनिं कार्कराया
 तूं निंदिसी विधिस दुःख करून वांयां^{१२} ॥ ७ ॥
 वाणी पिकासम तुझी जरि गोड नाहीं
 माझ्या समान नसती तुज पंख पाहीं ।
 चंचू नसे जरि तुझी दिसण्यांत लाल
 कैसा अपूर्ण अससी परि तूंच बोल ! ॥ ८ ॥
 येई तुला बहुत उंच उडावयाला
 येती पदार्थ तुज टेंचुन खावयाला ।

१ कमीपणा-काळजी. २ हातावर. ३ त्यांनीं केलेले. ४ दुःख
 ५ ब्रह्मदेव. ६ शरीराला. ७ ईश्वर. ८ कावळ्यानें केलेली. ९ पिं-
 जऱ्यांत. १० तूं. ११ हे कावळ्या. १२ व्यर्थ.

तूं दक्ष तेंवि अससी निजरक्षणाला
 रंगामुळें वरिसि काय उणेपर्णाला ? ॥ ९ ॥
 बोले रसाळ ह्यणुनी पिक बंदिमाजी
 तो सांपडे, गति तशी बघ सत्य माझी ।
 वाटे तुला बहुत सौख्य असे अह्मांला
 कोंडून येथ बसणें न रुचे मनाला ! ॥ १० ॥
 वाटेल तेथ करिसी गमना वनांत
 आह्मी इथेंच वसतो नसतां मनांत ! ।
 वाटेल तें फळ मिळे तुज खावयाला
 देई कुणी तरि मिळे परि तें अह्मांला ॥ ११ ॥
 तूं स्वच्छ निर्झरजलास पिसी खुशाल
 देतां मिळे परि कधीं बहुंसाल हाल ! ।
 हा पिंजरा जरि दिसे तुजला सुखाचा
 बाहेर मार्ग न दिसे मग जावयाचा ! ॥ १२ ॥
 आह्मांस हे पढविती जरि लोक सर्व
 आह्मांवरी करिति लोभ जरी अपूर्व ! ।
 स्वातंत्र्यसौख्य अमुचें हिसकून घेती
 वाटे मनीं ह्यणुन नित्य अह्मांस खंती^१ ! ॥ १३ ॥
 हे इच्छिती न तें^२ संगति लोक कोणी
 मोठी कृपा तुजवरी प्रभुचीच मानीं ! ।

१ हुशार. २ आपलें रक्षण करण्याला. ३ घेतोस. ४ कमीप-
 णाला. ५ जातोस. ६ झऱ्यांतील पाण्याला. ७ फार. ८ शिकवितात.
 ९ फार-विशेष. १० स्वतंत्रपणापासून होणारें सुख. ११ दुःख.
 १२ तुझी. १३ सोबती.

यांचा अह्मांस फळला बघुनी प्रसाद
 हा मी तुला करितसें परिसें सुबोधें ॥ १४ ॥
 जी जी जयास असते स्थिति योग्य ती ती
 त्यातें दिली प्रभुवरें विसरें न चित्तीं ।
 निंदूं नको उगिच तूं प्रभुच्या कृतीतें
 हा आवडो सद्गुपदेश तुझ्या मनातें ॥ १५ ॥

खेळ.

झाला रवीचा बहु ताप दूर
 वाहे पहा मंदं कसा समीर ।
 मोर्दे दिशा या भरल्याच जाणों
 खेळावयालागिं चला मुलांनो ॥ १ ॥
 पळा पळा ! कोण पुढें पळे तो
 पाहूं बरें कोण थकून जातो !
 थारा न द्यावा मनिं आळसाला
 तो आवडावा न कधीं बुर्धाला ॥ २ ॥
 हें सृष्टिसौंदर्य खुलें तुझाला
 ठेवीतसे देव पहावयाला ।
 ध्यावा सुखानें उपभोग याचा
 आतां करा निश्चय खेळण्याचा ॥ ३ ॥

१ उपयोगी पडला. (त्रासदायक झाला) २ कृपा. ३ ऐक.
 ४ चांगला उपदेश. ५ देवानें. ६ चांगला उपदेश. ७ हळू हळू.
 ८ वारा. ९ शहाण्याला. १० सृष्टीतील सुंदरपणा.

केला रूवीनें निज ताप दूर
 वाहे हराया श्रम हा समीर ।
 वेऊन मांथां फळपुष्पभार
 द्याया तुह्मां तोष तरू तयार ! ॥ ४ ॥
 आहेत सर्वांप्रति हातपाय
 करा त्यांचा उपयोग, काय ।
 वदूं, नको येथ तयार चेंडू
 नको बघायास तुह्मांस दांडू ! ॥ ५ ॥
 खेळूं नका केवळ गंजिफांचे
 ते खेळ गादीवर वैसण्याचे ।
 त्या सोंगच्या भांडण लाविताती
 होईन तत्संगति सौख्यदा ती ॥ ६ ॥
 उगें फिरावें न दिसे बरें तें
 गप्पामधीं लाभ नसे मनातें ।
 व्यायाम खेळाविण होत नाहीं
 खेळा मुलांनो ह्मणवून पाहीं ॥ ७ ॥
 सदैव अभ्यास करावयाला
 वसूनियां त्रास घडे मनाला ।
 करून अभ्यास अशा सुवेळीं
 द्या तोष चित्ता रमवून खेळीं ॥ ८ ॥
 पाठ्या करा खेळ सुरेख मांडा
 कोंडीमधें शीघ्र गज्यांस कोंडा ।

१ सूर्यानें. २ डोक्यावर. ३ फळें व फुलें यांचें ओंझें. ४ त्यांची
 सोबती. ५ सुख देणारी. ६ आनंद.

गडी धरावा अंपुला गड्याने
जाऊं न द्यावा सहसा चुकीने ॥ ९ ॥
खेळामधीं खेळ सुरेख पाव्या
व्यायाम द्यायास तयार मोठ्या ।
साऱ्या गड्यांना श्रम सारखाच
ह्मणून खेळामधिं खेळ हाच ! ॥ १० ॥

साधें आयुष्य.

त्याहून काय सुख आणिके राजयाला
जो आवरून धरितो निज आवडीला ।
रानीं वसेहि न कधीं करि काळजीला
आनंदवृत्ति धरुनी दवडी दिसाला ॥ १ ॥
ज्याच्या मनाप्रति न चाँड असे धनाची
जे थोडके जवळ तेच जपून वेची ।
ज्याच्या मनास असती न अपार हांवा
मारावयास पडती न तयास धांवा ॥ २ ।
पाळी सदैव दिवसा कळपांस रानीं
होतां दिनान्त सकळांस घरास आणी ।
जेवी मुलांसह सुखें अपुल्या घरांत
निःकाळजी करितसे शयना निवांत ॥ ३ ॥
जी घोंगडीवर मिळे बहु नीज याला
गाद्यांवरी नरमशा न मिळे नृपाला ! ।

वेऊन नौसँ निवतो सफरी कराया
 त्याला हि झोंप असली कुठली मिळाय़ा ! ॥ ४ ॥
 ज्याला कधीं न दिसला अशनांत दोष
 साधें असें वसुन दे बहु ज्यास तोष ।
 आनंद ज्यास असल्या स्थितिमाजि होतो
 जाणा मनीं जरि गरीब तरी सुखी तो ॥ ५ ॥

ईश्वराला तोषव.

प्रकाश देई अवध्या जगाला
 आनंदवी देऊन उष्णतेला ।
 करूनियां सूर्य सदा दिनाला
 संतोषवी संतत ईश्वराला ! ॥ १ ॥
 नभांत जो मेघ जमून राहे
 पृथ्वीवरी त्याप्रति पाडिताहे ।
 देऊनियां तोष सदा जिवांस
 संतोषवी मारुत ईश्वरास ! ॥ २ ॥
 सांठून राहे जल सागरांत
 नेऊन तें खारट अंबरांत ।
 देऊन गोडें करुनी महीला
 संतोषवी अंबुद ईश्वराला ! ॥ ३ ॥
 मेघांतुनी नीरं पडे अपार
 तें ठेविती सांठवुनी उदार ।

१ नौकेला. २ जेवणांत. ३ वस्त्र. ४ असलेल्या. ५ दिवसाला.
 ६ नेहमीं. ७ आकाशांत. ८ पृथ्वीला. ९ मेघ. १० पाणी.

देऊन लोकांप्रति प्यावयाला
संतोषवीती नद ईश्वराला ॥ ४ ॥

आह्मांप्रती मानवजन्म आला
हा तत्कृपेनें बहु लाभ झाला ।
करून कांहीं वरव्या कृतीला
संतोषवावे परमेश्वराला ! ॥ ५ ॥

१ नद्या. २ मनुष्याचा जन्म. ३ त्याच्या दयेनें. ४ कामाला.

